

Strijd over graven en zerken in de Buitenkerk 1809-'10.

De 17e Maart 1809 werd bij besluit van koning Lodewijk-Napoleon, de Buitenkerk aan de katholieken van Kampen afgestaan. Het is te begrijpen, dat de protestanten deze beschikking nu juist niet konden toejuichen. Vooral ook, omdat bij deze beschikking werd bepaald, dat in deze kerk voortaan niet meer begraven mocht worden. Dit was wel heel iets nieuws in deze tijd. De katholieken, die gewend waren verwaarloosd te worden, zagen in deze beschikking een bron van grote moeilijkheden en strubbelingen. Zij waren dan ook maar matig ingenomen met deze nieuwe wet. De grote waarde van dit besluit voor de volksgezondheid kon toen natuurlijk nog absoluut niet worden ingezien. Definitief werd deze toestand veranderd, toen wegens een verschrikkelijke epidemie in Groningerland koning Willem I bij Koninklijk besluit in 1826 bepaalde, dat er voortaan alleen mocht begraven worden op begraafplaatsen buiten de stedelijke ringmuren. Kampen zocht toen voor deze aangelegenheid de Zandberg, waar in 1828 het algemene kerkhof werd aangelegd. Als eerste katholieken werden daar in 1829 begraven Petrus Reyners en Willem van Vilsteren¹⁾).

Pastoor Doorenweerd bezag het anders en vreesde, dat begraven in de kerk, waarin zoveel graven van niet-katholieken waren, grote verwarring en oneerbiedigheid in het Godshuis kon brengen. Hij wilde dus gaarne dit besluit zien doorgevoerd. De moeilijkheden begonnen reeds terstond, toen men de kerk in orde wilde brengen voor de katholieke eredienst. Het Koor moest immers terstond worden ontruimd voor het plaatsen van altaar en communietafel. Voor alle zekerheid ging daarom de commissie voor het in orde brengen der kerk, eens praten met burgemeester van Heerdt. Als afgevaardigden der commissie togen Doorenweerd en pater van Gemert 18 Juni 1809 op audiëntie. De burgemeester was allesbehalve goed te spreken

¹⁾ Doorenweerd. D m V III: 243 en 306.

over de bepaling van niet meer te begraven in de kerk en luchtte zijn ergernis daarover met krasse woorden en met de beschuldiging, dat pastoor Doorenweerd deze bepaling van de koning had afgedwongen. De pastoor kon echter eerlijk getuigen, dat geen haar op zijn hoofd daaraan gedacht had en dat hij wel degelijk de grote moeilijkheden aan de uitvoering van dit besluit verbonden, inzag. Nu het feit er echter lag, verzocht hij de medewerking van de burgemeester tot uitvoering van dit besluit. De burgemeester, wel begrijpend, dat het Koor der kerk nu het middelpunt van de eredienst moest worden, verklaarde zijn medewerking voor dat gedeelte te geven. Voor het overige echter zou hij tegen de koninklijke beschikking zo spoedig mogelijk zijn bezwaren bij de landdrost inbrengen.

De landdrost plaatste zich aan de kant van de burgemeester en deed op 11 Juli de commissie weten, dat de koninklijke beslissing op het bezwaarschrift van burgemeester van Heerdt eerst moest verschenen zijn, voor men tot uitvoering der bepaling mocht overgaan. Dit betekende dus stillegging van de restauratie der kerk. De volgende dag toog Doorenweerd naar Zwolle, om bij de landdrost zijn zaak te bepleiten, doch tevergeefs. De landdrost bleef bij zijn besluit. Vanuit Amsterdam werd aan Doorenweerd medegedeeld, dat er zeker geen koninklijke beslissing zou komen, wijl de minister het bezwaarschrift niet onder het oog van de koning durfde te brengen en er evenmin over durfde spreken.

Blijkbaar wilde burgemeester van Heerdt nu het Kamper publiek tot een aanval op de eerste koninklijke beslissing brengen. Op 16 Juli toch werd bij trommelslag aan de burgerij bekend gemaakt, dat volgens de wil van de koning voortaan niet meer in de Buitenkerk mocht worden begraven en dus de doodgravers op straffe van verlies van hun ambt zich daarvan hadden te onthouden.

Wat bedoeld was, werd volkomen bereikt. Er ontstond deining onder de niet-katholieke bevolking. Geklaag en gemor van alle kanten! Velen waren, naar zij meenden, in hun rechten gekrenkt, doordat de koning beschikt had over het particuliere eigendom der burgers van Kampen, aan wie de zerken en graven van hun overledenen, behoorden. De afkeer van deze burgers tegenover hun katholieke stadgenoten vond in deze stelling een dankbaar object, om zich tegen hen te verzetten.

Het is begrijpelijk en vergefelijk in die tijd, waarin de katholieken toch nog vrijwel geheel rechteloos waren. Doorenweerd werd natuurlijk het zwarte schaap voor Kampens publiek. Vanzelfsprekend heette hij degene, die dit besluit van de koning had afgedwongen, hij was de man, die de rust tussen protestanten en katholieken had verstoord. Hij was onbetrouwbaar, een leugenaar, ja een Jezuït. De goede man, die toch aan het bestreden besluit geen part of deel had, vertelt ons, dat er allerlei lasterlijke verhalen over hem werden rondgestrooid, welke uiteindelijk culmineerden in het praatje dat hij binnenkort..... zou gaan trouwen! Met dit alles echter was de toestand erg genoeg. Men wilde zo spoedig mogelijk de zo lang verwaarloosde kerk in orde brengen en opknappen en kon nu helaas niets beginnen. Toch besloot men maar door te gaan in afwachting van wat er dan gebeuren zou. In het priesterkoor moesten de zerken worden opgeruimd, doch ook achter in de kerk moest men ingrijpen. Daar moesten de fundamenten worden gelegd voor de pilaren, welke het zangkoor zouden schragen en men kon dus niet vermijden, dat verscheiden doodkisten moesten worden opgegraven en een weinig verplaatst werden. Met de uiterste eerbied werd dit werk begonnen en volbracht. Niettegenstaande men in stilte daaraan werkte, kwamen al spoedig honderden de kerk in en uitgelopen, om het werk gade te slaan. Enkelen waren er onverschillig voor, doch de meesten lieten hun ongenoegen duidelijk blijken. Rustig ging de kerkelijke commissie met haar werk door, nog altijd vrezend, dat de burgemeester of landdrost zouden ingrijpen. In September 1809 was men eindelijk zover, dat de vloer in het schip der kerk aan de beurt moest komen. Nu moest men wel openlijk voor de dag komen, omdat dit werk diende te worden aanbesteed. Dit zou geschieden op 23 September 1809. Om de overheid daarin te kennen werd een lid der commissie, de heer Suskens, naar de burgemeester afgevaardigd, om van dit plan hem in kennis te stellen. Burgemeester van Heerdt stelde voor, om te voren alle eigenaren van graven in dat gedeelte der kerk, bijeen te roepen, hen kennis te geven van de plannen en hun een voorstel te doen, dat elk zijn kisten en zerken op eigen kosten zou wegnemen, om ze elders te begraven en te gebruiken ofwel dat zij het aan de commissie zouden overlaten, om alle kisten zoveel mogelijk in

de vroegere graven neer te laten. Deze raad werd gaarne opgevolgd.

Zo spoedig mogelijk werden alle eigenaren van graven en zerken opgeroepen. Zij kwamen bijeen en kwamen algemeen overeen de zaak aan de commissie over te laten. Om alle opspraak verder te vermijden zou onder geregeld toezicht dag en nacht daarmede doorgewerkt worden. Helaas het gemeentebestuur kwam een spaak in het wiel steken en maakte de raad van de burgemeester ongedaan. De aanbesteding 23 September werd verboden en als reden daarvoor gold het veroorzaken van grote confusie onder de eigenaren der graven. Of de commissie nu al kon wijzen op de overeenkomst met die eigenaren, hielp niets. Het verbod bleef.

Nu was voor de commissie goede raad duur. Men besloot direct maar naar het hoogste kantoor te gaan en op 26 September ging er een schrijven naar de Minister van Justitie en Politie. Tot overmaat van ramp bleek al spoedig, dat ze aan het verkeerde adres waren, want op 30 September deelde deze minister mede, dat ze zich moesten richten tot de minister van Eredienst en Binnenlandsche zaken. Hij wees er meteen op, dat ze op gezegeld papier hadden te requesteren. Natuurlijk werd nu geheel in stijl een request aan de Minister van Eredienst gezonden, waarin de weigering van aanbesteding in de brede werd uiteengezet. Men besloot tevens een particuliere audientie bij de Koning aan te vragen. Pastoor Doorenweerd en pater van Gemert vertrokken naar Amsterdam, waar zij zich vervoegden bij een ordesgenoot van pater van Gemert, een zekere pater Nacken, die op het ministerie van binnenlandse zaken goed bekend was. Deze zou ook voor een audientie bij de Koning zorgen. Met pater Nacken ging Doorenweerd (pater van Gemert was wegens Zondagsdiensten weer naar Kampen teruggekeerd) naar het Ministerie van binnenlandse zaken, waar de pastoor in contact werd gebracht met de voor de katholieken zo beruchte Piet v. Gert, die ten sterkste afried om audientie bij de Koning te vragen en eveneens een smeekschrift, hetwelk Doorenweerd aan de Koning gericht had, aan de vorst aan te bieden.

Intussen had 't Ministerie van Eredienst het request der commissie reeds naar de Landdrost om advies gezonden. Deze zond het weer door naar de burgemeester van Kampen ter beant-

woording. Van Heerdt zeer verbolgen over de requesten van de commissie deelde mede aan de minister, dat er reeds meerdere malen verschillen met de commissie waren voorgekomen, maar dat deze steeds in minnelijk overleg uit de weg waren geruimd, maar dat het thans scheen dat de commissie niet meer de minnelijke weg, maar de weg van rechten wilde ingaan.

Intussen zat de commissie reikhalzend uit te zien naar een definitief antwoord van de Minister van Eredienst. Onder deze bedrijven kwam de heer G. v. Sonsbeek, assessor van de landdros, op bezoek bij Pastoor Doorenweerd, nadat hij vooraf met de burgemeester een lang onderhoud had gehad. Hij had in opdracht van Zijne Majesteit in het gehele departement van Overijssel te onderzoeken of de koninklijke decreten, vooral die ten voordele van de katholieken waren genomen, werkelijk waren uitgevoerd, bijzonder hoe de overdracht van de Buitenkerk was afgewerkt. Deze heer ried de commissie ten sterkste aan, zich weder met de burgemeester in verbinding te stellen, om de zaak der graven in minnelijke schikking tot een goed einde te brengen.

Dit geschiedde, wel niet con amore, maar wijl de zaak toch tenslotte tot een oplossing moest komen. Doorenweerd en Suskens gingen op audientie en troffen een zeer ontevreden burgemeester aan. Overleg was niet mogelijk, want hij gaf hun kortaf te verstaan, dat hij zich zou houden aan hetgene hij als zijn antwoord op hun request aan de Minister van Eredienst had gegeven. Tevens vertelde hij hun, dat hij er voor gezorgd had, dat enige burgers der stad, die eigenaren van graven waren, een verzoekschrift aan het gouvernement hadden gericht, waarin blijvende eigendom van graven en zerken onveranderd werd geëist. Eindelijk kwam in Juli 1810 het antwoord van de Minister van Eredienst, waarbij de burgemeester werd opgedragen de zaak door een vergelijk tot een goed einde te brengen. Deze bezon zich op deze taak, overwoog hoe de katholieken te paaien waren, door hun een bron van inkomsten aan te wijzen in de begrafenisrechten, die zij konden verkrijgen bij voortzetting van het begraven in de kerk. De kerkelijke commissie was daar ook niet ongevoelig voor, wijl de kas niet al te royaal gevuld was.

Doorenweerd stelde zich nog voor, om er toe te komen, dat in geen enkele kerk van Kampen meer zou worden begraven,

doch zijn pogen was tevergeefs. Er ging een overeenstemming komen, die zeker voor Doorenweerd een nederlaag over geheel de linie werd.

Burgemeester van Heerdt had een rapport opgesteld van de volgende inhoud: Er zal in de Buitenkerk ook in het vervolg begraven worden, mits buiten het priesterkoor. Een commissie uit de eigenaars der graven zal met de katholieke commissie onderhandelen over de graven en zerken, die verwijderd of verlegd moeten worden. Op 25 Juli 1810 werden bij trommelslag de grafeigenaren tegen de volgende dag in de concertzaal bijeengeroepen. In die vergadering werden als gecommiteerden aangewezen de heren W. H. v. Wijhe, Jan v. 't Oever en N. Herweyer.

Zodra het ministerie van Binnenlandse Zaken het rapport van de Burgemeester had goedgekeurd, kwamen de beide commissies op 3 Augustus 1810 in het R.K. Weeshuis bijeen en hier werd de volgende advertentie voor de Zwolse krant samengesteld: „Al diegenen, die sustineren eigenaren van eenig graf of graven in de Buitenkerk te Kampen zijn, worden verzocht zich aan te geven aan de commissie uit de katholieke gemeente ter vertimmering van gemelde kerk, die 's maandags van vier tot zes uren te dien einde vacceert in het Roomsche Weeshuis — of in geschrift aan den heer A. P. Branconier in de Nieuwstraat, uiterlijk binnen den tijd van zes weken na datum dezes 17 September”.

Toen Branconier alle stukken in orde had gemaakt, werd er 24 Sept. een samenkomst belegd met de commissie der gereformeerden ter aanwijzing der graven, die zij nog konden gebruiken, ter vergoeding voor degenen, die onbruikbaar waren geworden.

Ook het nieuwe reglement voor het begraven in de Buitenkerk, waarin vooral om de katholieke bestemming van het gebouw, ernst en eerbied werd gevraagd, was gereed gekomen, hoewel al spoedig in de practijk bleek, dat het niet katholieke publiek aan deze voorwaarden niet al te goed voldeed. De commissie zag zich alras genoodzaakt de burgemeester om nadere voorziening daartegen te vragen. Zo werd in November bij trommelslag bekend gemaakt, dat er strenge orde zou worden bewaard, om alle oneerbiedigheden bij het begraven in de Buitenkerk te voorkomen.

Begin October 1810 werden nu de verschillende graven, die voor schadevergoeding in aanmerking kwamen, door de gezamenlijke commissie vastgesteld. Men had deze eerst te samen in de kerk uitgezocht. De heren van 't Oever en van Wijhe waren volkomen tevreden, terwijl ze de heer Herweyer maar matig bevielen.

Ten slotte werden 8 October alle eigenaren der onbruikbare graven opgeroepen en de toegewezen graven bij loting onder hen verdeeld. Pastoor Doorenweerd eindigt: „Zoo sloot ten slotte alles in de beste harmonie”.

Alle gegevens voor dit epistel werden gevonden in het rijke „Dagboek mijner Verhandelingen in Kampen 1809—1832” door pastoor Doorenweerd, bijgehouden in de jaren van zijn pastoraat te Kampen.

M. J. G. Gasman.

